

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. gegužės 11 d.

Nr. 92 (19)

Saturday supplement May 11, 2002

No. 92 (19)

MENININKŲ DARBAI LIUDIJA KURIANČIĄ LIETUVĄ

ALGIMANTAS A. NAUJOKAITIS

Tokia diena Lietuvoje būna tik viena metuose — iš prezidento rankų gavę aukščiausią kultūros ir meno srities apdovanojimą — valstybinę (nacionalinę) premijos žymenis, geriausius kūrinius sukūrę rašytojai, dailininkai, kompozitoriai, filmininkai, aktoriai susirinkę į Prezidentūrą taria viešą žodį, išsako savo mintis apie meninę kūrybą ir save. Tos laureatų kalbos paprastai yra ne tik aukštos intelektualinės kultūros, bet, pasak prezidento Valdo Adamkaus, dažnai duoda atramą mūsų gyvenimui šiandien ir ateityje.

Šiemet kultūros ir meno premijų laureatų būrelis, mano galva, ypatingesnis, kitoks negu ankščiau. Net trys iš devynių laureatų didesnę dalį savo kūrybinio gyvenimo praleidžia ne Lietuvoje, o užsienio šalyse. Dailininkas Stasys Eidrigevičius seniai gyvena Varšuvoje, solistė Violeta Urmanavičiūtė-Urmana — Vokietijoje. Jei bene jauniausias šių metų laureatas Šarūnas Bartas būtų gyvenęs ir kūręs vien Lietuvoje, vargu ar būtų į pasaulį išleides tiek gerų, talentingai sukurtytų filmų. Ir paskutinį premijuotą savo filmą „Laisvė“ jis kūrė net Afrikos žemyne.

— Meno kalba geriausiai išreiškia konkretaus laiko nerimą, jo skaudulius, jo lūkesčius. Šia kalba geriausiai išsakoma ir tautinės bendruomenės dvasinė patirtis, jos viltys ir nevilts. Šia kalba mūsų tauta kaip lygi ir garbinga kalbasi ir susikalba su kitomis tautomis. Jūsų kūryba yra ir liks patikimais Lietuvos atpažinimo ženklais — tiek pasauliui, tiek lietuviams, — įteikdamas apdovanojimus kalbėjo prezidentas V. Adamkus. Jis pridūrė, kad menininkų darbai šiandien brandina ir liudija kuriančią Lietuvą. Tik tokia Lietuva dabarties pasaulyje turi ateiti.

Tai, ką sakė Prezidentas, atsispaudojo ir laureatų kalbose. Kaip ir dera, pirmasis prabilęs Kultūros ir meno premijų komiteto pirmininkas poetas Sigitas Geda pradėjo vieno garsaus poeto eilutėmis, išsakytomis iš atminties:

Taip ir vėl pradėsime čia amžiną
Pokalbį apie Michelangelo...

— Ką gi reikėtų visos mūsų kalbos apie kultūrą ir meną šiame iš pažiūros labai jau nerišliame pasaulyje? — klausė S. Geda ir pats atsakė: — Tikriausiai tik viena, kad ir mes, kaip žmonės, esame truputėlį nerišlūs, bet man giliai užstrigusi viena šviesios atminties profesorius Vytauto Kavolio mintis: teisybės, o tuo pačiu ir tiesos, daugiau esama fragmentuose, t.y., žmonės teisingesni tada, kai kalba truputėlį užsikirsdami, o ne žėria neva išminties perlus.

Kai kas tokiais atvejais ima ir pagalvoja: va, ir vėl tie visi kultūrininkai, menininkai žaidžia savuosius žaidimus! Netgi tada, kai kur nors krenta bombos ant galvų, skęsta laivai arba paprasčiausiai — kai kas neturi duonos... Bėda ta, kad šitaip surėdytas pasaulis. Yra dangus, yra žemė, yra šaknys, yra viršūnės. Yra darbo, vargo, karo ir mirties pasaulis, yra grožio ir negrožio pasaulis, yra žmogus, kuris kuria, — vos ne rimas, vos ne tautologija čia man išėjo! Kuris kuria arba kurie kuria, kurie turi kūrybos kibirkštį. Visi ją turi, bet kai kuriems tai yra duona kasdieninė. Džiaugtis reikia tada, kad matai žmogų, einantį savojo pašaukimo keliu. Tie, kurie čia apdovanojami garbinga nacionaline premija, mūsų galvomis, t.y., sprendimo galia turinio komiteto galvomis, didžiąją (kas didesnę, ilgesnę, kas trumpesnę) gyvenimo dalį ejo kūrybos keliu.

Muzos joms ir jiems buvo palankios, jie arba jos mokėjo jas prakalbinti meno kalba, literatūroje, muzikoje, dainavime, kine, teatre...

Galbūt vieną kartą reikia garsiai, visiems girdint bei matant, viešai pasakyti, kad premijų komitete balsuojama slapta ir nesuistarus. Agituojama, nagrinėjama, „pešioja-

Jūs visi gerai žinote, kad pasaulyje buvo, yra ir bus dar didesnių, gal netgi garbingesnių premijų. Aš pats, gavęs vieną nedidelę premiją, andai prisipažinau ir dabar neatsižadu vieno netikėtai išsprūdusio sakinio: didžiausios premijos yra tos, kurios gaunamos namie, tarp savų ir iš saviškių.

Tikriausiai tai liudija seną kaip pasaulis tiesą: menininkas trokšta dirbti savo žemei ir savo tautai, savo medžiui ir savai žvaigždei viršum savo namų. Jūs visi esate normalūs ir dideli, žmogaus didumą liudija ne kokios anomalijos, o būtent proporcingumas. Turėtume džiaugtis kasmet atradami būtent tai. Jūsų dimensijos, lietuviškai būtų papildomos, leidžia mums suvokti savąją esmę. Ko gi daugiau norėt? — užbaigė savo kalbą S. Geda.

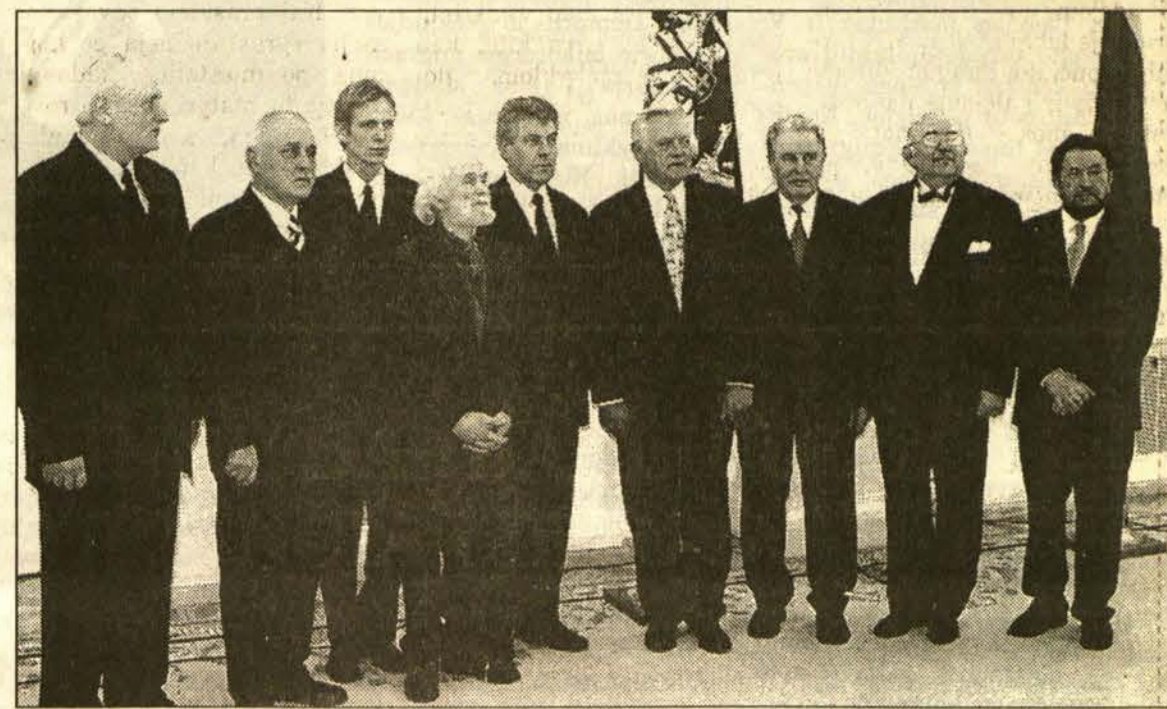
Nors ir gyvendamas svetur, Lenkijoje, lietuvišką esmę savo piešiniuose išsako dailininkas Stasys Eidrigevičius. Tautiniai bruožai atsispindi ir premijuotuose jo piešiniuose. Pagal savo piešinius, vaizdinį aiškinimą S. Eidrigevičius kartu su šiuolaikiniu, bene lietuviškiausiu vilniečiu kompozitoriumi Bronium Kutavičium sukūrė vokalinių ciklą.

— Gyvendamas ir kurdamas svetur, mintyse kalbuosi su Lietuva, visada atsimenu sa-

— Jei nebūtume mes prieš 40 metų iš visų pakampių suvažiuavę į Vilnių ar Kauną, clikę savo kampuose, gal ir šių metų premijų nebūtų. Kadaise į menų sostinę Paryžių sulėkė iš Gudijos, Ispanijos, Brazilijos ir sukūrė naują meną Mark Chagall, Modigliani, Lifšic, Picasso, — samprotavo L. Gutauskas. Prabėga laikas, ir matau, kad mes pamažu vėl skirstomės kas sa., grįžtame prie savo ištakų, apmąstymų lyg tos tyliai, negirdimai skraidančios į savo lizdus kandys, nuo sparnelių barstydamos aukso spalvos dulkelės. Taip menininkas kruopelė po kruopelės renka savo talento kibirkštis, apgaubia meniniu rabu.

L. Gutausko nuomone, vienuose prabėgusio gyvenimo apmąstymuose, susikaupime gimsta gražiausios knygos, giliausi paveikslai. O kompozitorius Feliksas Bajoras išsako, kad gerus, talentingus kūrinius menininkas gali sukurti tik savo fanatišku darbu. Tai liudija ir šio kompozitoriaus talentingai sukurta muzikinis kūrinys kameriniam orkestrui „Saulės takas“ premija pažymėtas „Koncertas smuikui ir simfoniniam orkestrui“.

— Aš nežinau, kas man svarbiau — ar menas gyventi, ar kapoti medį, tik pasakysiu, kad abiem atvejais nenoriu

Kultūros ir meno premijos laureatai nusifotografavo su prezidentu Valdu Adamkum. Iš kairės: kompozitorius Feliksas Bajoras, rašytojas ir dailininkas Leonardas Gutauskas, kino režisierius Šarūnas Bartas, skulptorius Leonardas Vytautas Strioga, dailininkas Stasys Eidrigevičius, prezidentas Valdas Adamkus, poetas Justinas Marcinkevičius, dirigentas Donatas Katkus, Kultūros ir meno premijų komiteto pirmininkas Sigitas Geda.

Algimanto Žižiūno nuotr.

ma ir apiešiojama", tiesa, beveik viešai... Viešai dėl to, kad ten, kur sprendžia penkiolika įgaliotų žmonių, sunku išlaikyti kokias nors dideles paslaptis. Juoba, kuo didesnis slaptumas vaidinamas, tuo žmonių žingeidumas didesnis. Visos paslaptys anksčiau ar vėliau tampa pagarsintomis, atskleistomis, todėl ranką prie širdies pridėję sakau: Mūsų darbe labai didelių paslaptių nebuvo!

vajį Lepšių kaimą, tarsi matavų mamą, tėvą, vedantį į vežimą kinkomą arkli. O kai parvažiuoju į Lietuvą, aplankau vaikystės vietas, žmonėms žiūriu tiesiai į akis, — kalbėjo S. Eidrigevičius. Iš prezidento priėmęs laureato žymenis už romanus *Vilko dantų karoliai*, *Laiškai iš Viešvilės*, *Šešėliai* ir eilėraščių knygą *Popierinė dėžutė* prabilo rašytojas ir dailininkas Leonardas Gutauskas:

meluoti. Viliuosi, kad dar net nepraradau geriausių jausmų Aukščiausiojo tvariniam ir savo kūryba tai noriu įrodyti kitiems ir... sau, — trumpame žodyje savo, kaip menininko, credo išsako kaunietis skulptorius Leonardas Vytautas Strioga, kultūros ir meno premiją gavęs už medžio skulptūros „Gyvenimo paliestas“, „Moteris-paukštė“, „Oželio galvos mėnesienoje“, „Tėviškes Nukelta į 2 psl.

Kūrybingųjų rankose tautos kultūra

Kūryba yra lemiama svarbi kultūrai. Kūrybingi asmenys lemia visuomenės, tautos ir net visos žmonijos kultūros lygį. Kuo kūrybingesni asmenys vienoje ar kitoje kultūros srityje, tuo aukščiau kyla tos srities lygis — mene, literatūroje, moksle. Kultūrai suklestėti reikia gerų sąlygų, bet jų nepakanka: būtina reikalingi darbai pasišventę kūrybingi žmonės. Istorijoje pastebime tautos vykstančius ciklus: kultūra gimsta, vystosi, klesti, deja, paprastai, pasiekusi aukštumą, ima menkėti, išsenka, sunyksta.

Šio kultūros leidinio puslapiuose naudinga pasvarstyti apie kūrybą. Tai vienas svarbiausių šio leidinio uždavinių. Vienas klausimų būtų apie kūrybingumą, kaip asmens savybę, apie kūrybingumo sąlygas, ypatumus. Ar ta savybė įgimta, prigimtinė, ar ji įgijama, ar galima išvystyti? Kas ir koks yra kūrybinis procesas? Ar jis vienodas visiems ar skirtingas: mokslo išradimams — vienoks; menui išreikšti — kitoks. Kokį vaidmenį šiame procese atlieka vaizduotė? Jausmai? Protas? Motyvai?

Meno, literatūros vaisiais naudotis, juos vertinti, jais gėrėtis yra skiriami šie *Draugo* puslapiai. Tų sričių vertintojai, kritikai, ne tik supažindina su naujais darbais, bet padeda mums juos vertinti ir įvertinti. Vedame pokalbį ir su pačiais autoriais. Pateikiame naudingų žinių ir iš įvairių mokslo sričių, kad bent kiek praplėstume akiratį.

Kęstutis A. Trimakas

Šio priedo puslapiuose...

Lietuvos sostinės vaizdas (1 psl.). Vienas pagrindinių mokslo centrų, — Vilniaus Universitetas. Katedra — dvasingumo širdis. Prezidento ir seimo rūmai — krašto tvarkos centrai.

Lietuvos menininkų įvertinimas.

Išrinkti ir pagerbti už tautos dvasios praturtinimą (1 psl.).

Už Lietuvos ribų. Nepamiršamas įnašas tų, kurie dirbo ir tebedirba už tėvynės ribų: visuomeniniame gyvenime, veikloje (2 psl.) ir daileje (3 psl.).

Mūsų tautos poetai kažką byloja kitataučiams (žr. *Leidiniai*, 4 psl.).

Motinos diena. Motinoms pinama dėkingų poetų daina (3 psl.). Įrodymas, kad jos įkvepia savo vaikus kurti. Daugelis karjerai atsidavusių moterų pasigenda vaikų ir motinystės (žr. *Švystelėjimai*, 4 psl.).

MENININKŲ DARBAI (iš 1 psl.) kelias", „Paukštis, šildantis pašaukį“ ir kt.

Vilniaus Kristoforo kamerinio orkestro meno vadovas prof. Donatas Katkus, premijuotas už šio orkestro kūrybinius koncertinius sezonus ir festivalius, šiuolaikinės muzikos garsinimą Lietuvoje ir užsienyje, savo kalboje neapėjo ir Lietuvos skaudulių. Štai ką pasakė laureatas D. Katkus:

— Sovietijoje galvojome esą tauta, bet Lietuva buvo labiau idealas, negu realybė. Gyvenome uždaroje bendruomenėje tarp draugų ir bendraminčių. Tik dėl tų ryšių galėjome išlikti, išlaikyti savo žmogišką ir meninę savigarbą. Juk tikras, nemeluotas mūsų meno pripažinimas atėdavo ne iš oficialių rankų, bet iš beveik nelegalios „Jotvingių premijos“ Druskininkuose, ar prestižinės kompozitorių „Obuolio premijos“, kurios pinigine verte buvo 4 rubliai ir 99 kapeikos. Kokie svarbūs ir reikalingi buvo žmonės, kurie pastebėjo, žavėjosi, skaitė ir grojo, kurie kalbėjo ir tikėjo. Kokia svarbi mums visiems buvo ta terpė, žmogiškas ir profesinis ryšys, ginantis nuo vienišumo ir politinės nevilties.

Šiandien gyvename Lietuvoje, bet matom, kad Lietuva vis labiau išeina iš mados, stengiamės būti jau nebe lietuviškas, bet europietiškas, kiti gi jau didžiuojasi esą pasaulio piliečiai. Atmeniškas interesas yra skelbiamas svarbiausiu, vis labiau kaunamės dėl pinigų ir įtakų. Bet apsidairykime ir pamatysim, kad vis dar gyvename ir turbūt visada gyvensime tose aptrupėjusiose

mūsų bendruomenėse, savo šeimose, tarp giminių ir draugų. Visa tai mes vis tiek įvardinsime kaip Lietuvą, kaip kažką savą, artimą, į jokiais kalbomis neišverčiamą asmenybės identiteto dalyką.

Tas identitetas nėra pasikirstytas mums po vieną, jis yra tarp mūsų, gal todėl jį mes labiau atpažįstame kituose, o ne savyje. Todėl ir šiandien tarnystė bendruomenei lieka gal kai kam ir kvailai atrodanti, bet visiems neišvengiamai svarbiausiu mums paties darbu. O vienintelis dėmuo, kuris mus gali sujungti, vienintelis simbolis šiam bendrumui išreikšti yra kultūra, menas, mūsų kukli kultūrinė atmintis, pagarba dažnai naiviems mūsų praeities kūrėjams darbams ir tradicijoms.

Bendruomenė nėra duotybė amžiams. Ją būtina nuolat gaivinti ir kurti. Pripažinkime, kad svarbiausiais mūsų bendrumo ženklų kūrėjais yra mūsų menininkai. Mūsų bendruomenės gyvenimo kokybė yra jų rankose. Todėl taip svarbu, kad garsiuose politikų šukuose apie kultūros prioritetus nebūtų taip įžūliai meluojama, taip svarbu, kad jie nebūtų panašūs į spalio revoliucijos sveikinimo šūkius.

Tad šiandien aš norėčiau dar kartą prisiminti tuos, kurie supo ir supa mane: savo nuostabius draugus, talentingiausius muzikus, kompozitorius, poetus, dailininkus, filosofus, mokytojus ir kultūrai tarnaujantius valdininkus. Jie yra mano erdvė, jie yra mano Lietuva.

Dėkoju Kultūros ir meno premijų komiteto nariams, vi-

Taip atrodė Prezidentūros Baltoji salė įteikiant laureatams kultūros ir meno premijas. Kalba dailininkas Stasys Eldridgevičius.

siems čia susirinkusiems, bet labiausiai dėkoju savo artimiausiems kolegoms — Vilniaus savivaldybės Kristoforo orkestro muzikams, nuostabiems žmonėms ir kūrėjams, ne tik nugalintiems mūsų kasdieninės kovos dėl teisės išlikti ir kurti, bet ir nušviestiems mūsų darbų sėkmės. Dėkoju Kristupo festivalio fanatikams, kurių dėka niekaip neužgesinamas mūsų festivalis.

Laimą, savarankišką ir iškilų asmenybę, kuriai per mūsų ilgą bendrą gyvenimą gal mažiausiai skirdavau laiko, bet kuri visada būdavo mano širdyje, ką tik bedaryčiau, — baigė savo kalbą D. Katkus. Pagiriamąjį žodį lietuvių poezijai tarė Justinas Marcinkevičius, premijuotas eilėraščių knygos *Žingsnis*, poemos *Carmina minora*, dvitomės rinktinės *Poezija* autorius.

metį, įžengiamieji 21-ajį amžių, kada, drauge su kitais mūsų kultūros lobiais, jūsų dvasios pastangos, jūsų darbas ir įkvėpimas pakyla šviesi ne tik į Lietuvos, bet ir į Europos padangę. Linkėdamos visokeriopos sėkmės, džiaugiuosi ir didžiuojuosi, kad ir aš netikėtai „įsispraudžiau“ tarp jūsų, — kalbėjo J. Marcinkevičius. Norėčiau tarti trumpą pagiriamąjį žodį lietu-

Pripažinkime, kad svarbiausiais mūsų bendrumo kūrėjais yra mūsų menininkai. Mūsų bendruomenės gyvenimo kokybė yra jų rankose.

Prof. Donatas Katkus

Esu laimingas, kad mane supa nuostabi šeima: mano bendraminčiai sūnūs Laurynas ir Mykolas, vis dažniau pamokantys ir patariantys mano darbuose, ir, žinoma, lenkiu galvą prieš savo žmoną

— Pirmiausia noriu labai nuoširdžiai pasveikinti savo kolegas, paženkintus 2001-ųjų metų Nacionaline premija. Būtent su jūsų kūriniais, mie li bičiuliai ir kūrybos broliai, pradėdame trečią tūkstant-

vių poezijai. Ji to nusipelnė. Ji dirbo ir tarnavo mūsų kalbai, gynė ją nuo mirties ir pati nuo jos gynėsi. Kai Bodleras Paryžiuje rašė „Piktybės gėlės“, tai toks niekam nežinomas lietuvis Julius Anusavičius — 1863

Lietuviškoji emigracija

Konferencija: Gyvenimas be sienų šiuolaikiniame pasaulyje

Dalis konferencijos dalyvių. Iš kairės: Lietuvių išeivijos instituto direktorius prof. Egidijus Aleksandravičius, prof. Orm Overland (Norvegija), dr. Andreas Demuth (Vokietija), Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojas dr. Artūras Tereškinas.

Konferencijos sekcijose darbas vyko intensyviai, pranešimų svarbą patvirtino po jų kilusios diskusijos. Daugelyje sekcijų nebuvo apsiribota tik lietuviškoja emigracijos tematika, bet aptartos ir kitų kraštų emigracijos patirtys. Visi sekcijos „Emigracija: buvimo svetur ir sugrįžimo patirtys“ pranešėjai rėmėsi savo atliktais tyrimais, apklausomis, pasikalbėjimais. Dr. Lisa Pope Fisher iš JAV, atlikusi tyrimą su 30 vengrų vyrų ir moterų, emigravusių į JAV ir ten gyvenančių, remdamasi apklausa fantazijos kaip psichinio ir socialinio veiksnio, jungiančio keliautojus ir žadinančio jo kolektyvinės viltis, vaidmuo šiuolaikiniame pasaulyje. Filosofas dr. Tomas Sodeika konkrečiai minėjo konkrečių tremties laikotarpių ar aktualijų, jo tyrinėjimo akiratyje — tremties paradigmas, kurias jis iliustravo šv. Rašto tekstais, antikos filosofų vertinimais.

Dr. Artūras Tereškinas savo pranešime telkėsi ties masinės komunikacijos priemonėmis, migracija ir naujų pilietinių identitetų kūryba. Meginant teorizuoti šias problemas, pranešime buvo pabrėžta asmeninė keliautojo bei vartotojo patirtis ir iškeliami fantazijos kaip psichinio ir socialinio veiksnio, jungiančio keliautojus ir žadinančio jo kolektyvinės viltis, vaidmuo šiuolaikiniame pasaulyje. Filosofas dr. Tomas Sodeika konkrečiai minėjo konkrečių tremties laikotarpių ar aktualijų, jo tyrinėjimo akiratyje — tremties paradigmas, kurias jis iliustravo šv. Rašto tekstais, antikos filosofų vertinimais.

nuo Kauno iki Rochesterio, didžiausią dėmesį skirdamas lietuviškojo ir amerikietiškojo Sovietų Sąjungos vykdomos Baltijos šalių aneksijos. Dr. Linas Saldukas analizavo lietuvių išeivių institucijų kūrimo procesus 1945–1958 m. Bene daugiausia tyrinėtojų dėmesio sulaukė išeivijos literatūros problematika: išeivijos literatūros sekcija buvo gausiausia pranešėjų skaičiumi. Būta ir bendresnių, ir tik vieną autorių analizuojančių, pranešimų, juose vyravo lietuvių literatūros tematika. Dr. Imelda Vedrickaitė kalbėjo apie asmens tapatybės pėdsakus Alf. Nykos-Niliūno, J. Meko, W. Gombrowicziaus dienoraščiuose. Laima Tidikytė nagrinėjo žemėninkų generacijos rašytojų kūrybinio kelio išeivijoje pradžią, o dr. Dalia Striogaitė — išeivijos moterų rašytojų kūrybos vertinimo problemas. Dr. Vija Vismirskytė kalbėjo apie motinos ir dukters santykį mo-

terų emigrantų autobiografiuose romanuose, šios apžvalgos autorė Dalia Kuizienė — apie tautinę tapatybę Vokietijos DP laikotarpio literatūroje, Maris Ruks (Latvija) apie latvių išeivijos poeziją. Prof. Viktorija Skrupskelė savo išsamia pranešime analizavo A. Mackaus kūrybą, parodydama, kaip kinta poeto pasaulėjauta jo kūrybos raidoje, kaip kinta poetinio įvaizdžio sistema, pereinant nuo tremtinio ir tremties motyvų prie egzilo ir egzilės motyvų. Ingrida Matusevičiūtė atskleidė egzilo jauseną, kaip literatūros modernumo pagrindą A. Nykos-Niliūno kūryboje. Vidmantas Valušaitis, remdamasis literatūros istoriko ir visuomenės veikėjo J. Brazaičio laiškais, kalbėjo apie jo dramatiškus išgyvenimus Amerikoje.

Nemažai dėmesio konferencijoje skirta kultūros egzilyje bei identiteto, migracijos ir tautiškumo klausimams. Prof. Bronius Vaškevičius savo pranešime pristatė lietuviškojo teatro Vokietijos DP stovyklose laikotarpį, pasižymėjusį teatrinio sambūrio gausa. 1945–1949 metais iš Lietuvos pasitraukusiems profesionaliems aktoriams ir režisieriams buvo itin kūrybingi. Tai buvo pereinamasis laikotarpis, jungiantis iš Lietuvos atsineštąsias tradicijas su naujomis patirtimis. Lietuvių teatrą šiuo metu prelegentas įvardijo „teatro laikinybėje“ sąvoka. Aušros Paulauskienės pranešimas apibendrino lietuvių ir Lietuvos žydų emigrantų tautinio tapatumo problemą devyniolikame amžiuje, o dr. Vytis Čiubrinskas atskleidė pastarojo šimtmečio JAV gyvenusių lietuvių etninio ir tautinio identiteto kaitą. Prof. Antanas Adomėnas savo pranešime priminė Amerikoje lietuvių K.

m. sukilimo dalyvis ir Sibiro tremtinys — sukandęs dantis eilėlavo:

... geriaus galvą yr duoti nukirsti,
Nekaip kalbą tėvėlių užmiršti.

Kai žiūri iš Paryžiaus arba iš mūsų šių dienų moderniosios literatūros aukštumų, tai šių eilučių, deja, nesimato. Nesimato beveik visos Aušros ir Varpo poezijos, nesimato ir daugelio vėlesnių 20 a. eilėlavo, nes šiandien jie atrodo kaip per lauką jaučių traukiamas žambis, jų žodyno ir kirčiavimo tarmybės ryši kaip bado metų sprangią bėralinę duoną. Tačiau ji, ta duona, saugojo mūsų gyvybę. Beveik du šimtmečius mūsų poezija turėjo didesnių rūpesčių už savo išvaizdą, rūbus, papuošalus bei kvepalus. Todėl šiandien tuo didesnę pasigėrėjimą kelia tas darbas, kurį atliko lietuvių eilėraštinės dvidešimtajame amžiuje. Mūsų poezija tarsi „pasivijo“ tai, kas vadinama europine poezija, o kai kuriais atvejais jau net bando siūlyti ir savo madas. Ji tapo judri ir atvira. Judri besikeičiančios tikrovės atžvilgiu, atvira kitų tautų poetiniam patyrimui. Kartais atrodo — net per daug atvira. Galima tikėtis palinkėti, kad ta mūsų poezija nepasikęstų ir nepapultų savo pačios įvairovėje, kad iškiltų atsigręžusi i žmogų ir jo tėvynę, kad bent kartais liudiesio ir neviltes valandą burnoje pajutų (o gal prisimintų) sprangios bėralinės duonos skonį.

1984 m. Oslo norvegų kalba buvo išleista naujosios lietuvių poezijos antologija *Akrene taler* (pavadinimą turbūt reiktų versti *Laukai dainuoja* arba *Dainuojantys laukai*). Antologija susilaukė kuo palankiausios kritikos spaudoje, buvo pavadinta neeiliniu literatūrinio gyvenimo įvykiu. Norvegų kritikas O. Vistdalas ta proga rašė: „Tokia savita šiuolaikinė lyrika, kaip lietuvių, gali atsirasti tik kultūroje, kur lyrika nuo amžių buvo bendra visos tautos nuosavybė“.

Ačiū Dievui, sakau, kad poezija — ne „Telekomas“, ne „Mazeikių nafta“, ne „Lietuvos dujos“, nes, kaip bendra nuosavybė, ji (ko gero) būtų jau privatizuota.

O juk gražiau ir prasmingiau apie poeziją nepasakysi: „Visos tautos nuosavybė!“ — baigė savo žodį J. Marcinkevičius.

Trumpiausią kalbą tą iškilmingą vakarą Prezidentūroje tarė kino režisierius Šarūnas Bartas: „Labai sužadintas tokio aukšto įvertinimo. Dėkui!“ Ilgesnės jo kolegų ir nesitikėjo. Visi žino, kad Š. Bartas mažakalbis ir kasdienybėje, ir savo filmuose. Paskutiniame jo filme „Laisvė“, trunkančiame kone 8 valandas, veikėjai ištaria tik kelias trumpas frazes. Viskas, net giliausi, sudėtingiausi, subtiliausi dalykai, šiame talentingai sukurta filme išsakomi ne kasdienine, paprasta liežuvio, bet kino kalba.

Visi laukė, ką pasakys žodingas, visuomenės pamėgtas aktorius, šiemetinės kultūros ir meno premijos laureatas Kostas Smoriginas. Deja, tą dieną jis vaidino Italijos scenoje, o solistė V. Urmanas dainavo New Yorke, Lincoln centre.

arba *Dainuojantys laukai*). Antologija susilaukė kuo palankiausios kritikos spaudoje, buvo pavadinta neeiliniu literatūrinio gyvenimo įvykiu. Norvegų kritikas O. Vistdalas ta proga rašė: „Tokia savita šiuolaikinė lyrika, kaip lietuvių, gali atsirasti tik kultūroje, kur lyrika nuo amžių buvo bendra visos tautos nuosavybė“.

Ačiū Dievui, sakau, kad poezija — ne „Telekomas“, ne „Mazeikių nafta“, ne „Lietuvos dujos“, nes, kaip bendra nuosavybė, ji (ko gero) būtų jau privatizuota.

O juk gražiau ir prasmingiau apie poeziją nepasakysi: „Visos tautos nuosavybė!“ — baigė savo žodį J. Marcinkevičius.

Trumpiausią kalbą tą iškilmingą vakarą Prezidentūroje tarė kino režisierius Šarūnas Bartas: „Labai sužadintas tokio aukšto įvertinimo. Dėkui!“ Ilgesnės jo kolegų ir nesitikėjo. Visi žino, kad Š. Bartas mažakalbis ir kasdienybėje, ir savo filmuose. Paskutiniame jo filme „Laisvė“, trunkančiame kone 8 valandas, veikėjai ištaria tik kelias trumpas frazes. Viskas, net giliausi, sudėtingiausi, subtiliausi dalykai, šiame talentingai sukurta filme išsakomi ne kasdienine, paprasta liežuvio, bet kino kalba.

Visi laukė, ką pasakys žodingas, visuomenės pamėgtas aktorius, šiemetinės kultūros ir meno premijos laureatas Kostas Smoriginas. Deja, tą dieną jis vaidino Italijos scenoje, o solistė V. Urmanas dainavo New Yorke, Lincoln centre.

2001 metų kovo mėnesį Lietuvių išeivijos institutas šventė įkurtuves naujose patalpose Kaune, Daukanto g. 25. Instituto veikla nuolat išibėgėja, čia rengiami knygų pristatymai, minėjimai, susitikimai, seminarai. Kartą metuose universiteto bendruomenė, kaulniečiai, svečius pakviečiame į didesnę renginį — konferenciją.

Tokią tarptautinę konferenciją Išeivijos institutas ir V. Kavolio tarptautinių studijų centras surengė ir praėjusių metų pabaigoje. Konferencijos tema — „Emigracijos pradžios ir pabaigos: gyvenimas be sienų šiuolaikiniame pasaulyje“. Tai pirmą šio instituto surengtą konferenciją, kurioje patiais įvairiausiais aspektais nagrinėta išeivijos, emigracijos problematika. Konferencijoje dalyvavo daugiau kaip 30 pranešėjų iš Europos, Amerikos ir Lietuvos. Literatūros tyrinėtojai, istorikai, etnologai, politologai, sociologai, filosofai, meno istorikai analizavo senosios ir naujosios lietuvių, kitų Europos tautų emigracijos ypatumus. Žinoma, daugiausia kalbėta apie lietuviškąją emigraciją, lietuvių išeivijos literatūrą. Gausiausias buvo istorijos ir literatūros sekcijos. Tai dar kartą įrodė, kad istorikai ir literatūros tyrinėtojai giliausiai ir išsamiausiai analizuoja egziliškos emigracijos problematiką.

Konferencijos atidaryme kalbėjęs Lietuvių išeivijos instituto direktorius prof. Egidijus Aleksandravičius pabrėžė migracijos ir emigracijos problemų aktualumą dabartiniame pasaulyje. Kelė būtinybę tyrinėti dabartinius emigracijos reiškinius, ypač šių dienų naująją lietuvių emigraciją. Jos mastai per pastarąjį dešimtmetį didžiuliai: į JAV, Didžiąją Britaniją,

Ispaniją yra emigravę apie 300 tūkstančių lietuvių, todėl sociologams, istorikams jau dabar iškilusi būtinybė tyrinėti šiuos reiškinius bei jų priežastis.

Konferenciją pradėjo ir baigė posėdžiai, svarstę bendresnę migracijos procesų problematiką. Konferencijos pranešėjai svečiai daugiau teoretizavo migracijos, diasporos ir migracijos temomis. Dr. Andreas Demuth iš Vokietijos, kurio laikotarpio migracijos skiria į šias stadijas: sprendimas, išvykimas, kelionė, atvykimas, apsisprendimas likti. Kiekvieną šių procesų lydi daugybė socialinių, politinių, visuomeninių, psichologinių priežasčių, kurios ir buvo pateiktos šiame pranešime. Literatūrologas prof. Orm Overland iš Norvegijos savo pranešime analizavo sąvokų — tremtis, emigracija ir imigracija — prasmes, jų vartojimą siedamas su dvasine gyvenančiojo svetur būseną. Savo pranešimą iliustravo lenkų, čekų, lietuvių istorijos, kultūros istorijos ir literatūros pavyzdžiais.

Dr. Artūras Tereškinas savo pranešime telkėsi ties masinės komunikacijos priemonėmis, migracija ir naujų pilietinių identitetų kūryba. Meginant teorizuoti šias problemas, pranešime buvo pabrėžta asmeninė keliautojo bei vartotojo patirtis ir iškeliami fantazijos kaip psichinio ir socialinio veiksnio, jungiančio keliautojus ir žadinančio jo kolektyvinės viltis, vaidmuo šiuolaikiniame pasaulyje. Filosofas dr. Tomas Sodeika konkrečiai minėjo konkrečių tremties laikotarpių ar aktualijų, jo tyrinėjimo akiratyje — tremties paradigmas, kurias jis iliustravo šv. Rašto tekstais, antikos filosofų vertinimais.

Nukelta į 3 psl.

KELELIS Į NAMUS
Janina Degutyte

Smilgų šilko rausvom
skarelėm
Dobiliena balta užklota.
Motiejukai laiko kelelį
Tarp varpelių melsvų,
ašarotų.
Saulės blyksnis tarp liepų
aukštų
Ar skarelė balta —
brangiausia...
Ar tai tu ten, mama, ar tu? —
Aš kelelio to pasiklausiu.

Pasitikdavai kaip saulutė.
Išlydėdavai — jau rasota.
Tu mane, aš galiu pražūti
Ir negrįžti į baltą sodą.

Kanonadomis žemė dundėjo.
Kojos purvinos ėjo pro mus.
Išlydėjus mane, budėjai
Ties gelsvu keleliu į namus.

Aš jaučiu, tu turi čia būti,
Eikš, paglostyk mane, kaip
mažytę,
Tavo pėdos ramunėm —
saulutėm,
Ašarotais varpeliais čia žydi.

Motiejuko žiedadulkių auksas
Dobiliena medaus pilna.
Ir kelelis mano —
brangiausias.

Aš einu. Viena?
Ne viena.

MOTINA
Vaidotas Spudas

Įsisūpė mėnuo
niūriąja skraiste debesų,
ir liko tamsu,
be galo tamsu.
Tik stūgauja vėjas,
toks šaltas,
toks geliantis vėjas,
tik ežeras bangą,
nematomą akiai,
į liepto polių
vis tranko,
vis plaka.
O lieptas slidus
ir toks ilgas,
toks ilgas.
Nuo galo
lig galo
jį ežeras vilgo.
Jis girgžda ir linksta,
ir braška, ir stena...
Girdi tu per audrą? —
Kazin kieno žingsniai
lieptu tuo stuksena.
Tai motina mano,
motina mano! —
juo eina sulinkus,
pavargus,
susenus.
Ir, rodos, nuneš ją
tuoj vėjai šaltajam glėby,
jei atsileis nuo turėklų
ranka jos grubi.
Graso jai ežeras
nežinia savo bauria...
Kažkur toli
žiburėlis negesta lange...

Čia tiktai vėjas,
naktis,
vandenai,
ten — žiburėliai, —
miestas tenai.
Žvilgsnis jos įbestas
tolin ramus;
ji skuba ir skuba,
ir skuba pas mus,
neša lauktuvių
po savo skara
motina mano gera.

Taip visą gyvenimą
dėl savo vaikų

Ji eina, nors lyja,
nors šalta, klaiku;
pavargusių galvų
apgaukus skara,
motina mano gera.

MOTINAI
Vincas Mykolaitis-Putinas

Tas vakaras kaip krištolas,
O tolyje varpai.
Tokį, motute, vakarą
Ir tu mane supai.

Pro langą saulę leidosi

Pašvaiste ugnine, —
Tu, poteri kalbėdama,
Meldeisi už mane,

Kad aš užaugčiau didelį,
Ir sveikas, ir gražus, —
O saulė žarstė vygėje
Tuo žerintus dažus.

Paskui atėjo sutemos,
Juoda rudens naktis.
Per naktį alpo motinos
Nerimstanti širdis.

Kai išklydau iš tėviškės,
Atsimenu gerai,

Galulaukės arimuose
Liepsnojo vakarai.

O kai grįžau pavasarį
Su paukščiais iš pietų,
Audringi rinkos debesys
Ant tėviškės skliautų.

Radau tave palinkusią,
Kaip obelį laukuos,
Ne, nebedaug tau nemigų
Gegutė iškuokus...

Ak, rodos, vakar užvakar,
Motut, mane supai,
O štai tą tylų vakarą
Tau skambina varpai.

MOTINAI
Juozas Mikuckis

I
Man asloj pirmą kart

Tu mažą kelei juokdamas,
Kai pirmą žodį tarė lūpos, —
Jos šaukėsi tavęs — mamos!

Kai nepatirti skleidės burtai,
Margoj pasaulio panoramoj,
Pradėjus meilės sapną kurti,
Džiaugsme šaukiau aš: mama,

Kai apsuptam apgaulės tinklo,
Įgėlė man klasta piktoji,
Kai po našta pečiai palinko,

Raudodams: mama! — aš
kartojau.

Ir baigdamas savo klaikią
dramą,
Kai visa jau čionai apkarto,
Šaukiu aš vienumoje: mama!
Šaukiu gal paskutinį kartą...

II

O, motin, motin mano brangi!
Ar tu girdi dausų padangę,
Kad aš meldžiuos, kaip tu
kadaisė,
Darbų nuvarginta meldeisi.

Tu daugel, daugel man
atleidai,
Šypsodamos raukšlėtu veidu!
Nekartą verkėme abudu,
Kada per daug jau skausmo
būdau...

Dabar, pasiekus džiaugsmą
trokštą,
Esi tarp dangiškųjų bokštų,
Ir ten turbūt karštai meldeisi,
Kad mudu būtumėm vėl
dviese.

Ar saulė leidžiasi, ar kelias,
Man į tave vaidenas kelias...
Ir taip meldžiuos, kaip tu
kadaisė,
Darbų nuvarginta meldeisi.

Dailės darbai:

Arti: A. Šimkūnas (Australija)
„Nuotaika Nr. 8“. 1968

Viduryje: Telesforas Valis.
„Badas“. 1940

Toli: Viktoras Petravičius.
„Kompozicija“. 1963

EMIGRACIJA (iš 2 psl.)
daro įtaką kultūrinio tapatumo
bei emigracinio mentaliteto
pasikeitimams. Pastaraisiais
dešimtmečiais keičiasi sąvo-
kos, keičiasi pati emigracijos
samprata.

Konferencijos pranešimai
paminėjo ir iki šiol nesulauku-
sias tyrinėtojų dėmesio temas:
kitataučių imigraciją Lietu-
voje, lietuvių, pastaraisiais
metais emigravusių iš Lietu-
vos, patirtį Amerikoje. Tai
dar nėra istorija, o tik pasku-
tinausias metais atsiradę
reiškiniai, tačiau jie aktualūs
Lietuvai, apie juos reikia kal-
bėti, vertinti, jie turėtų įtakoti
emigracijos bei socialinę poli-
tiką.

Konferencijos temų įvairovė,
tarpdisciplininis konferencijos
pobūdis suteikė galimybę or-
ganizatoriams, pranešėjams
bei dalyviams, savo tyri-
nėjamas emigracijos temas ir
sritis pažvelgti plačiau, paly-
ginti lietuviškosios ir kitų
tautų emigracijos patirtis, ty-
rinėti vieną ar kitą reiškinį
įvairiais aspektais, tuo pagili-
nant savąsias tyrinėjamas te-
mas įžvalgas. Tokios konferen-
cijos reikalingumą patvirtino
baigiamoji diskusija, kurioje
konferencijos svečiai ir daly-
viai vertino šią konferenciją,
siūlė temas ateities konferen-
cijoms, būtinybę atlikti lygi-
namuosius emigracijų tyri-
mus, analizuoti dabarties
emigracijos procesus globali-
zacijos kontekste.

Šių metų rudenį Lietuvių
išieivijos institutas rengs kon-
ferenciją, kurios tema „Išie-
vijos ryšiai su okupuota Lietu-
va“. Tikimės, kad šioje konfe-
rencijoje dalyvaus ne tik
mokslininkai ir tyrinėtojai iš
Lietuvos, bet ir išieivijos atsto-
vai.

Dr. Dalia Kuizinienė

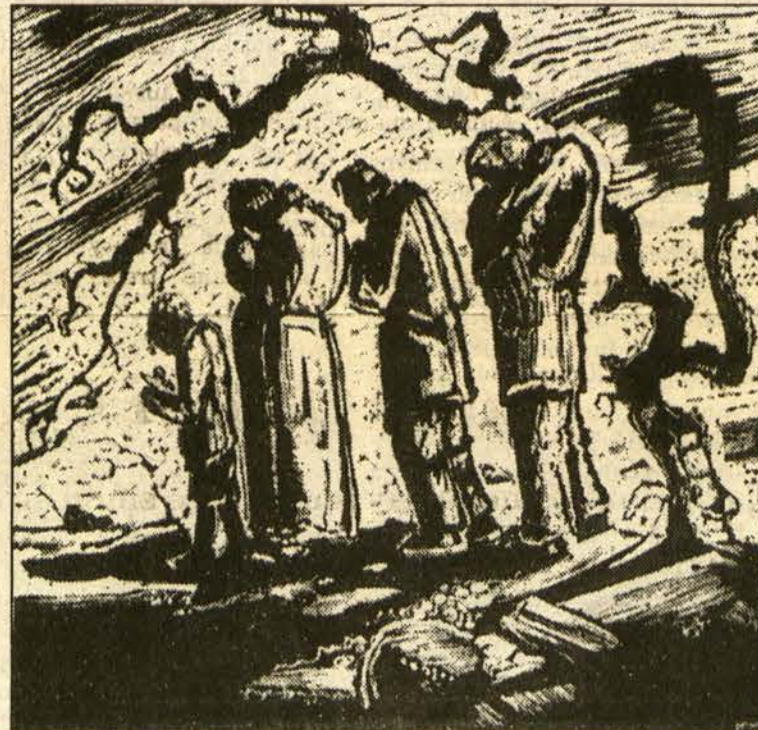
Valstybinės šventės proga
— Vasario 16 dieną Kauno
Paveikslų galerijoje atidaryta
unikali paroda „Čikaga-Kau-
nas: galerijos sugrįžimas“. Pa-
rodos eksponatai — ilgus
dešimtmečius su meile ir
pasišventimu kauptas ir Na-
cionaliniam M. K. Čiurlionio
dailės muziejui padovanotas
lietuvių išieivijos dailės rinki-
nys iš Čikagos Čiurlionio gale-
rijos. Ekspozicija supažindina
su įvairių kartų lietuvių daili-
ninkų tapybos ir grafikos dar-
bais, sukurtais JAV, Kana-
doje, Australijoje, Vokietijoje,
Prancūzijoje, Švedijoje, Itali-
joje ir kitur. Ši meno kolekcija
yra neįkainojama vertybė Na-
cionaliniam M. K. Čiurlionio
dailės muziejui ir visiems Lie-
tuvos žmonėms, beveik 50
metų atskirtiems nuo to, kas
buvo itin reikšminga, nedal-
oma ir brangintina mūsų tau-
tai ir kultūrai.

Ideja surinkti po pasaulį
išblaškytus lietuvių daili-
ninkų kūrinius gimė kartu su
Čiurlionio galerijos įsteigimu
Čikagoje. Atidarymo metu ne-
prikllausomos Lietuvos konsu-
las dr. P. Daužvardis linkėjo
galerijai tapti „tikru lietu-
višku meno centru“, o sukaup-
tas meno vertybes „telkti ir
saugoti tam, kad išsilaisvinus
Lietuvai, jas būtų galima per-
kelti į Tėvynę“. Apie tai, jog
šie linkėjimai išsipildė, liudija
iškilni Čiurlionio galerijos veik-
la, išpūdingos parodos ir eks-
pozicijos, kuriose, beje, atrado
vietą ir iš Lietuvos atkelia-
vusi V. Cipijausko, R. Tara-
bildos, R. Dichavičiaus, V.

Valiaus, V. Tarabildienės ir
kitų dailininkų kūryba.

Išieivijos dailė, negalėdama
įveikti sovietmečio užkardų,
tik retkarčiais nušvisdavo Lie-
tuvos padangėje. Čia tuo metu
partijos funkcionieriai uoliai
stengėsi užgniauzti meno nau-
joves, o dalis menininkų, pa-
sak G. Patacko, „kūrė šird-
gėlos ir protesto kupinus
kūrinius, kišo juos į stalčius,
krovė juos palėpėse ar
rūsiouose, rizikuodami sulaukti
spectarnybų ar net fizinio su-
sidorojimo“. Muziejų rinki-
niuose prieškarinio laikotarpio
dailininkų kūryba atrodė
nutrūkusi ir išsklaidyta,
išsklydusi emigracijos keliais,
tačiau mintis, kad šie tiltai
kada nors susijungs ir leis Lie-
tuvos kultūrai pulsuoti vienti-
sa gija, kad į Lietuvą sugrįš
išsaugota ir naujais kūry-
biniais syvais praturtinta
dailės dalis — skatino tikėti ir
laukti. Pirmieji iš užsienio į
Lietuvą su savo kūryba atvy-
ko V. Vizgirda, V. Ignas,
vėliau atsilus politiniam kli-
matui, Lietuvos muziejuose
buvo atidarytos A. Krivicko,
V. K. Jonyno, T. Valiaus, K.
Varnelio, K. Žoromskio, V. Ra-
to, P. Augiaus ir kitų kūrybos
parodos.

Labiausiai išieivijos daili-
ninkus traukė Vilnius, tačiau
ir Kaunas, XX a. profesionalio-
sios lietuvių dailės lopšys, V.
Petravičiaus, T. Valiaus, V. K.
Jonyno, P. Augiaus, A. Galdi-
ko, V. Vizgirdos, J. Bagdono,
A. Dargio, L. Vilimo, A.
Tamošaičio, J. Pautieniaus

Įprasminti tėvynėje

Čikaga-Kaunas: galerijos sugrįžimas

jaunystės ir studijų miestais,
sulaukdavo vertingų išieivijos
dailininkų kolekcijų ir parodų.
1979-2000 m. Kauno M. K.
Čiurlionio dailės muziejuje
buvo surengtos V. K. Jonyno,
I. Grižės, A. Galdiko, V. Viz-
girdos, A. Valeškos, J. Bagdo-
no, V. Ignos, M. B. Stankū-
nienės, A. Vesčiūno, Ž. Mikšio,
V. Sakalo, E. Urbaitės, V.
Krištolaitės, K. Montvidas-
Kutkus, G. Žumbakienės ir
kitų kūrybos parodos. Dauge-
lis darbų po parodų buvo pa-
dovanoti muziejui, išreiškiant
kilnų norą su savo kūriniams
būti artiau Tėvynės, dar la-
biau įprasminti emigracijoje
praleistus metus.

Kauno Paveikslų galerijoje
atidaryta išieivijos lietuvių dai-
lininkų tapybos ir grafikos pa-
roda iš dovanotos M. K.
Čiurlionio galerijos Čikagoje
kolekcijos — dar vienas žings-
nis į bendrą Lietuvos kultūros
integraciją. Žvalgantis po eks-
poziciją įdomu stebėti, kaip
keitėsi dailininkų pasaulėjau-
ta, atmintyje išsaugojusi tra-
dicijų klotus, Kauno, Vilniaus
ir Freiburgo meno mokyklų

kryptis bei absorbavusi Niu-
jorko, Čikagos, Los Angeles,
Bostono, Paryžiaus, Vienos ar
Sidnėjaus aukštųjų dailės mo-
kyklų patirtį. S. Goštauto
1973 m. „Aiduose“ išvystyta
diskusija ir keliama klausimai:
„Ką reiškia lietuvis dailinin-
kas? Ar tas, kuris gimė Lietu-
voje, ar tas, kuris jaučiasi lie-
tuvu? O ką reiškia jaustis
lietuviu? Dailininkas V. K. Jo-
nynas, ilgokai nebuvo Lietu-
voje, kadaisė ištare tokias žo-
džius: „Gyvenau su jumis tarsi
ir niekur nebuvau išvykęs.
Atvažiavęs čia, aš noriu viską
žinoti. Ir sakau: Jūs sukūrėte
stebuklus tomis turėtomis są-
lygomis, dabar reikia tik at-
sisiekti. Atsiverkime vieni
kitiems...“.

To atsivėrimo ieškome ir
mes, matydami įvairiuose pa-
saulio kontinentuose sukurtus
lietuvių dailininkų darbus.
Ekspozicijoje dominuoja kelios
kūrėjų grupės: lietuvių dailės
klasikai A. Galdikas, V. K. Jo-
nynas, V. Vizgirda, V. Kasiu-
lis, V. Ratas, P. Augius, T.
Valius ir kiti, dailės pagrindus
įgiję Kauno meno mokykloje ir

meninę veiklą tęsė Freiburgo,
Paryžiaus ar JAV aukštosiose
dailės mokyklose, bei viduri-
nioji ir jaunesnioji karta, kuri,
nors šaknimis susijusi su Lie-
tuva, išsilavinimą įgijo jau va-
karuose (M. B. Stankūnienė,
G. Žumbakienė, P. Gailius, V.
Švabienė, H. Blyskis ir kiti).
Ypač aiškiai juntamos Kauno
meno mokyklos, Freiburge
1946-1949 m. veikusios, V. K.
Jonyno įkurtos „Ecole des Arts
et Metiers“ mokyklos tradi-
cijos. Čia dėstė A. Galdikas, V.
K. Jonynas, T. Valius, A. Va-
leška, V. Vizgirda, mokėsi V.
Ignas, E. Urbaitė, A. Šim-
kūnas, A. Kurauskas. Vėliau
Europoje pasiliko nedaugelis,
visi kiti išsiskirstė po platųjį
pasaulį: JAV, Lotynų Ame-
riką, Kanadą, Pietų Afriką,
Australiją. Pasauliniai dailės
procesai, moderniojo meno
galerijos diktavo savo madas,
dailės vyksmas demonstravo
neregėtus šuolius nuo neoro-
mantine dvasia paženklinto
realizmo bei hiperrealizmo, iki
espresyviojo abstrakcioniz-
mo, minimalizmo, pop art ir
kitų. Galima tik džiaugtis,
kad lietuviai dailininkai iš-
laikė savo individualumą, pa-
pildė pasaulinio garso kūrėjų
gretas. „Pakylėtas ir pasaulio
menininkų rangą, A. Galdikas
niekada nepamiršo, kad pir-
miausia jis yra lietuvis daili-
ninkas“, — rašė Waldemar
George. V. Kasiulis Paryžiaus
meno pasaulyje buvo lygina-
mas su R. Dufy, M. Chagall'u,
H. Matisse'u, G. Rouault ir,
pasak Gilbert Stiebel, „pasau-
linį pripažinimą pelnę be

triukų, būgnų ir protekcijų, o
savo talento dėka“.

Nacionalinis M. K. Čiurlio-
nio dailės muziejus praturtėjo
ne tik šių dailininkų darbais.
Parodų lankytojai, dailės ty-
rinėtojai nuo šiol galės gėrėtis
ir dovanotais V. Ignos, A. Veš-
čiūno, R. Viesulo, V. Rato, B.
Murino, A. Šimkūno, V. Petra-
vičiaus, A. Dargio, J. Bagdono,
G. Žumbakienės, B. M. Stan-
kūnienės, V. Švabienės, A.
Tamošaičio, J. Kelečiaus, J.
Paukštienės, Ž. Mikšio ir kitų
išieivijos dailininkų darbais.
Dvidešimt keturių autorių
darbai Kaune rodomi pirmą
kartą.

Nacionalinis M. K. Čiurlio-
nio dailės muziejus giliai dė-
koja visiems, kurių pasiŕven-
timo ir rūpestio dėka šis lietu-
vių rinkinys pasiekė Kauną,
taip pat autoriams bei jų arti-
miesiems, kurie dovanoję kū-
rinius muziejui jau ankščiau.
Čikagos Čiurlionio galerijos
lietuvių išieivijos dailės rin-
kinys — pradžia naujiems
moksliniams tyrinėjimams ir
apibendrinimams. Jis taip pat
papildys ir jau esamą pastovią
„Pasaulio lietuvių kūrybos“
ekspoziciją, padės paruošti ne
vieną išpūdingą užsienio lietu-
vių dailės parodą.

Lietuvą pasiekusi kūryba
pradeda naują ir itin reikš-
mingą gyvavimo etapą. J. Gir-
niaus žodžiais tariant, atkelia-
vusi į tėvynę „ji įeina į tautos
meną ir tampa tautiniu lobiu,
jį tampa ir istoriniu veiksmu
tautos dvasinėje egzistenci-
joje“.

Vida Mažrimienė

ŠVYSTELĖJIMAI

ISTORIJA IR DABARTIS

Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės reikšmė Europai

Šių metų balandžio 25-28 d. Maskvoje buvo surengta tarptautinė mokslinė konferencija „Etnokultūriniai kalbiniai kontaktai Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės teritorijoje“. Dalyvavo mokslininkai iš Austrijos, Baltarusijos, Čekijos, Izraelio, Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Ukrainos ir Vokietijos. Buvo pateikti 35 pranešimai. Buvo surengtos ir apskrito stalo diskusijos apie Europos integraciją ir gerus santykius su kaimynais. Jose dalyvavo ne tik mokslininkai, bet ir politikai bei žiniasklaidos atstovai. Konferenciją surengė Lietuvos ambasada poeto Jurgio Baltrušaičio namuose. (Anksčiau surengtos konferencijos buvo svarstoma Jurgio Baltrušaičio, Martyno Mažvydo ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūryba bei veikla).

MOKSLAS

Lietuvos mokslininkai Jungtinėse Amerikos Valstijose

Šių metų balandžio mėnesio gale Lietuvos mokslininkų delegacija, Biotechnologijos, Biochemijos, Teorinės fizikos, Puslaidininkių fizikos institutų vadovai, mokslininkai bei švietimo ir mokslų ministerijos atstovai, lankėsi JAV-ėse ir tarėsi su šios šalies mokslo įstaigomis bei tyrimų institutais, norėdami suintensyvinti bendradarbiavimą su šios šalies mokslo įstaigomis bei tyrimų institutais. Delegacija posėdžiavo Vašingtone, San Antonio (Teksase) ir kitur.

MENAS, NE POLITIKA

Paroda iš Lietuvos sukėlė kontroversiją

Šių metų balandžio mėnesiui baigiantis, Europos Tarybos rūmose Strasbūre buvo atidaryta paroda „Lietuvos menas. Pasirinkimas“. Parodoje buvo rodomi aukšto meninio lygio kūriniai: filmai ir fotografijos. Kontroversiją sukėlė Domanto Vidziano dokumentinis filmas „Kovo 11-osios kontekstas“, kuriame buvo rodomas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo kelias, nutiestas iki dabarties. Vieni metu šalia Rusijos prezidento Vladimiro Putino atvaizdo buvo rodomi Sausio 13-osios aukų kūnai, o vaizda lydejo kalbos tekstas apie tai, kieno palikuonis iš tiesų yra Putinas ir kad tankai gali vėl įsiveržti į Lietuvą. Taip pat buvo vaizduojamas skirtumas, kaip Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą sutiko ir vertino Vakarų spauda, ir kaip — priešingai — Sovietų Sąjunga. Reaguodama į nepasitenkinimus Lietuvos ministerija išreiškė nusistebėjimą, kad nekvestionuojamai aukšto lygio menui šiandien dar taikomas politinio nekorektiškumo mastas.

FILMAI

Vilniaus ekrane — geriausi filmai iš Lenkijos

Surengtoje kino savaitėje 2002 04 26 — 05 02 buvo rodomi 8 naujausi Lenkijoje sukurti filmai: Jerzy Kawalerowicziaus *Quo vadis*, fantastinis Jaczek Brodzko *Raganius*, Filipa Bajono *Priešpavasaris*; iš ankstyvesnių — 1967 m. Oskaro žyminui nominuotas *Faraonas*. Ypatingą susidomėjimą sukėlė Henriko Sienkiewicziaus romano *Quo vadis* nauja inscenizacija.

TYRINĖJIMAI

Karjeros siekiančios moterys ir motinystė

Socialinei bei ekonominei padėčiai keičiantis, vis daugiau moterų vietoj namų ir vaikų renkasi darbą ar net siekia profesinės karjeros, nebūtinai visiškai atsisakydamos vaikų, bet atidėdamos motinystę vėliau ir vėliau. Apklausingus karjeros siekiančiųjų bevaikių profesionalių moterų pastebėta, kad: 1) jų didelė dalis (kas ketvirta 41-45 metų amžiaus) vis dėlto dar nori turėti vaikų, 2) bet jų didelė dauguma turi sunkumų arba pasiekusios atitinkamo amžiaus ribą, iš viso nebėgali vaikų turėti, ir 3) jų didelė dalis, neturėdamos vaikų, jaučia didelių trūkumų ir tuštumą gyvenime. Surinkusi šiuos duomenis Sylvia Ann Hewlett, *Creating a Life: Professional Women and the Quest for Children* (Talk Miramac Books, 2002) knygos autorė, pataria karjeros siekiančioms moterims atitinkamai planuoti savo gyvenimą, jei nori turėti vaikų.

LEIDINIAI

V. Bakaičio sudarytas ir išverstas lietuvių poezijos rinkinys

Lietuvių literatūrai skinančias kelių ir Vakarų, neeilinių įvykių tapo Lietuvos Rašytojų sąjungos leidyklos Vilniuje išleista didelė, daugiau kaip 500 puslapių, New Yorko gyvenančio mūsų tautiečio, poeto ir vertėjo Vyt. Bakaičio sudaryta ir į anglų kalbą išversta, lietuvių poezijos knyga *Gyvas atodūsis — Breathing Free* (Poems from the Lithuania). Greta lietuviškai išspausdintų, knygon sudėtos 53 mūsų poetų eilėraščių angliškos versijos, pradedant lietuvių literatūros pradininko K. Done-

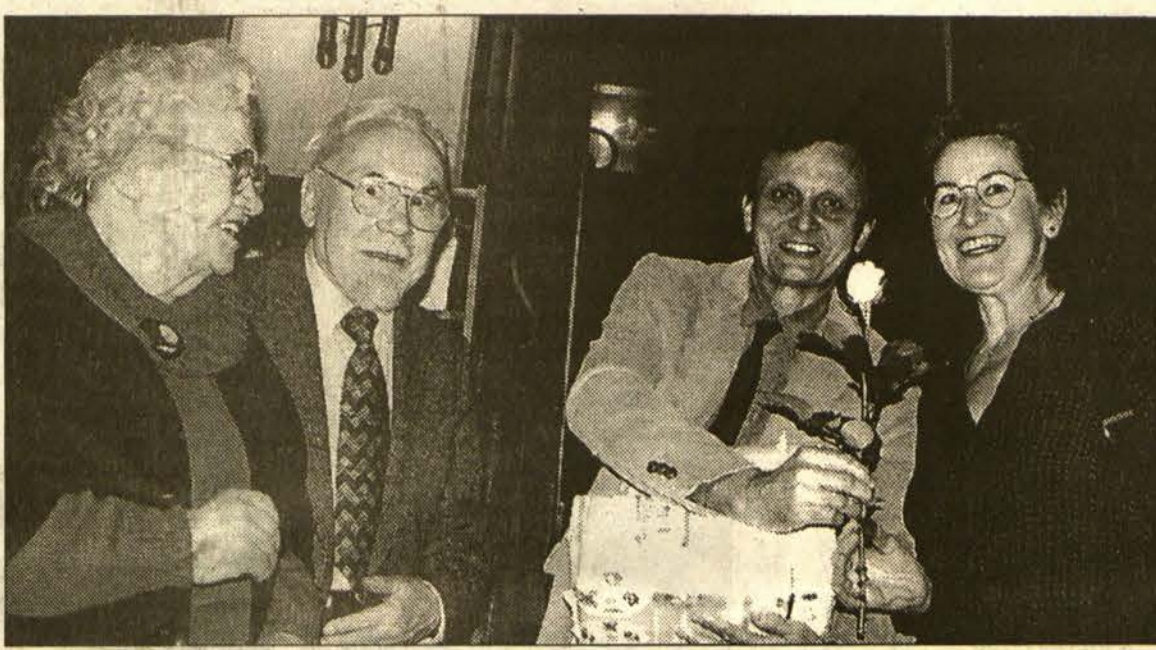
laičio *Metų* fragmentais, baigiant paties jauniausio — M. Kvietkausko eilėmis. Rašytojų klube surengtos šios knygos sutiktuose Rašytojų sąjungos pirmininkas, literatūros kritikas V. Sventickas kas kalbėjo: — Kuo ypatinga ši knyga? Tu, kad dėl jos nebuvo dingusių nutarimų, redaktorių komisijų, kolektyvinių „kėdėnimų“, kas būdavo įprasta, į pasaulį išleidžiant antologiją ar kitokią reikšmingesnę knygą. V. Bakaitis sudėjęs šią knygą lietuviškus eilėraščius,

pasirinkdamas juos savo galva. Buvo poetų, dėl kurių sudarytojas pasiguosdavo leidėjams, kad esą norėtusi į knygą juos dėti, bet nesiseka išversti. Ir buvo poetų, kurie jam neatrodė patys didžiausi, tačiau atrodė angliškai skambantys gerai. Taigi galima smagiai sakyti, jog jau atėjo laikas, kai pajėgiame išleisti asmenišką žvilgsnio knygą (Vyt. Bakaitis nenorėjo jos pavadinti antologija).

V. Sventickas apibūdina knygos sudarytojo ir vertėjo gyvenimo bei kūrybos svarbiausius bruožus. Gimęs 1940 m. Bitėnų kaime, žymiojo aušrininko ir lietuviškos spaudos leidejo Martyno Jankaus kaimynystėje, 1944 m. rudenį kartu su juo ir tėvais V. Bakaitis pasitraukė į Vakarus, po karo gyveno įvairiose pabėgėlių stovyklose Šiaurės Vokietijoje, lankė lietuvių ir vokiečių pradžios mokyklas.

1951 m. pradžioje pasiekė JAV, apsigyveno Brocktone, lankė lietuvių parapijos mokyklą ir valstybinę gimnaziją. 1967 m. bakalauro laipsniu Bostono universitete baigė anglų kalbos ir amerikiečių literatūros studijas. Tais pat metais persikėlė į New Yorką, vedė savaitinius kursus, kurių tikslas — priartinti lankytojus prie grožinės literatūros formų, spaudoje skelbė angliškai parašytus eilėraščius, pasirašydamas sutrumpintu vardu — Vyt. Kartu su B. Sloan redagavo poezijos žurnalą *Thirst*, su Algirdo Landsbergiu paruošė scenai Lietuvos dramaturgo J. Glinkio pjesės „Pasivaikščiokimas mėnesinėje“ vertimą. Šią pjesę New Yorko teatre — Theater for the New City — 1978 m. režisavo J. Jurašas. 1985 m. Robert Scull fondas Vyt. Bakaičiui paskyrė premiją „už originalią kūrybą“. 1991 m. pasirodė pirmoji jo eilių knyga *City Country* (Miestas kraštas).

Parašė studiją apie J. Meko poeziją ir jo dienoraštinius filmus. Ši studija buvo įtraukta į Princeton University Press 1992 m. išleistą knygą *To Free the Cinema* (Išlaisvinti kina). V. Sventickas pabrėžė V. Bakaičio nuopelnus, garsinant lietuvių poeziją JAV. Į anglų kalbą jis yra išvertęs J. Meko, J. Kelero poezijos knygas, A. Mickevičiaus, T. Venclovos, o taip pat kitų vienuolikos lietuvių poetų eilėraščių, idėtas į L. Sruogintės 1997 m. parengtą knygą *Lithuania: In Her Own Words* (Lietuva — jos paties žodžiais). V. Bakaičio lietuvių poetų ir Hoelderlin'į anglų k. išversti eilėraščiai taip pat idėti į New Yorke 1998 m. išleistą antologiją *World Poetry* (Pasaulio poezija). JAV žurnaluose, kituose leidiniuose yra paskelbęs studijų, straipsnių apie mūsų literatūrą ir jos kūrėjus. Kiek daug jo parašyta į JAV leidinius, matyti ir knygoje *Gyvas atodūsis — Breathing Free* idėtos autoriaus padėkos tų žurnalų redaktoriams, kurių dėka amerikiečių spaudoje buvo paskelbtas šion knygon idėtu lietuvių poetų eilėraščių vertimų. Beje, Vyt. Bakaitis knygos įžanginiame straipsnyje išreiškia padėką taip pat aktoriams Nina Lam ir Lionel Chute, suteikusiems tiems vertimams sodrų sceninį skambesį Vilniaus Dievo Motinos bažnyčioje New York'e ir Karen Bradūnas, atvėrusiai duris tokiam susitikimui, o labiausiai savo žmonai Sharon Gilbert, kuri „peržiūrėjo visų vertimų rašybą (vėltui, iš meilės)“. V. Bakaitis susilaukė paramos ir iš JAV lietuvių orga-

Lietuvių poetų kūrinių vertėjas Vyt. Bakaitis (su rože) yra sveikinamas jo darbu besidžiaugiančiųjų. Kazimiera ir poetas Kazys Bradūnas (kairėje).

nizacijų. 1999 m. Lietuvių fondas jam paskyrė premiją trikalbei knygai paremti — tai A. Mickevičiaus *Krymo sonetų* originalai, V. Mykolaičio-Putino vertimas iš lenkų ir lietuvių ir V. Bakaičio — į anglų kalbą. Ir neseniai išleista lietuvių poezijos vertimų knyga *Gyvas atodūsis — Breathing Free* jis dedikuoja (lietuvių ir anglų kalba). „Visų kraštų poetams ir skaitytojams“.

Apibūdindamas savo, kaip vertėjo, darbą, tiek šios knygos sutiktuose, tiek įžanginiame žodyje, V. Bakaitis pažymėjo, kad joks vertėjas negali laiduoti, kiek originalo jam pavyks perteikti, verčiant į kitą kalbą, nes, versdamas poeziją, vertėjas iš esmės praranda laisvo įkvėpimo būseną ir pereina prie eilėraščio apgalvoto interpretavimo. Pasak vertėjo, visų tikrų eilėraščių motyvas glūdi ne prasmėje, o metaforoje. V. Bakaitis priminė visus vertimus apibūdinančią A. Codrescu frazę „Nukopijuokim dvasią!“ Pasak V. Bakaičio, vertimas neįmanomas be interpretavimo. Juo labiau, kad verčiant kai kurių poetų eilėraščiai jam sukeldavo dvasinį entuziazmą, kurio nekontroliuojant, jį galėjo apakinti ir pastūmėti į sprendimus, neperteikiančius vieno ar kito eilėraščio detalių. Versdamas šią poezijos rinktinę, jis laikėsis savo paties nustatytų eilėraščių ir autorių atrankos kriterijų, tad knygos kritikai turėtų atidžiau perskaityti jo rašytą knygos įvadą bei autorių pristatymus, kuriuose jis bandęs šiuos kriterijus pagrįsti. Knygos sudarymo ir vertimų apylinkės bei kriterijai atsiskleidė ir V. Bakaičio atsakymuose į vakaro vedėjo V. Sventicko, jam užduotus klausimus.

V. Sventickas: — Kokius poetus ir kodėl rinkotės, sudarydamas šią knygą? V. Bakaitis: — Rinkdamasis poetus ir jų eilėraščius, aš negalvojau apie vieno ar kito poeto mastą, jo kūrybos reikšmingumą lietuvių poezijoje. Elgiausi kaip eilinis skaitytojas: knygai atrinkau tuos eilėraščius, kurie man asmeniškai patiko, sukėlė entuziazmą, suteikė poetinę dovaną. Norėdamas kuo labiau suprasti ir įsijausti į eilėraščių, kai kuriuos net ranka ne kartą persirašydavau, atmintinai įsikaldavau į galvą. Žinoma, atranką taip pat riboja kukli mano nuomonė apie savo, kaip vertėjo, sugebėjimus, todėl ne visi eilėraščiai, verti įtraukti į šią rinktinę, leidosi išverčiami iš lietuvių į anglų kalbą. Dėl šios priežasties į knygą nepateko gana talentingi, įdomūs lietuvių poetai, nes nepajėgiau jų kūrybos perteikti angliškai.

V. Sventickas: — Kuriuos poetus sunkiausia išversti?

V. Bakaitis: — Sunkiausia buvo išversti sovietiniuose kalmuose ir lageriuose praradę Antano Miškinio eilėraščius. Ilgai dirbau prie jų vertimų, o versdamas eilėraščių „Voras karceryje“, net mėginau įsijausti į baisią kalėjimo aplinką, išvaizduoti save vieno akliname, tamsiame karceryje, kaip ir autorius, besikalbantis su vieninteliu jame esančiu gyvu padaru — voru. O bene sklandžiausiai sekėsi versti Henriką Radauską. Mano galva jo eilėraščiai jau vien formos atžvilgiu tobiliausi netgi dvikalbiame sąstate.

V. Sventickas: — Kaip Jums atrodo lietuvių poezija apskritai? Juk, ją verčiant, išgylinant į daugelio poetų kūrybą, galima atrasti daug ką: kažkas kartojasi, gal net erzina, ryškėja ypatumai, meninės priemonės...

V. Bakaitis: — Apibendrinant galiu pasakyti, kad visų laikų lietuvių poetų eilėraščiai man primena lietuvių liaudies dainas. Net jaunesnės kartos lietuvių poetai, nors ir siekdami pasinaudoti svetur išpuoselėtais formaliais modeliais, vis dėlto iki šių dienų išlaikė tų dienų įtaką. Tai mane maloniai stebina. Juk liaudies dainų — tai iš tiesų lyrikos pasireiškimas.

Kitas mano pastebėjimas lietuvių poezijos bruožas — amžino vargo kartojimas, net fatališkas prisirišimas prie vargo temos. Kitų šalių poezijoje to nėra.

Sudarydamas knygą *Gyvas atodūsis — Breathing Free*, Vyt. Bakaitis gal ne vien dėl neįkandamo išvertimo į anglų kalbą, bet ir dėl kitų priežasčių, neįdėdamas nei Maironio, nei A. Baranauko, V. Mykolaičio-Putino, vis dėlto pasirinko kone visus, bent svarbiausius, išėvijo (egzodo) poetus. Jau po dviejų pirmųjų knygon idėtu mūsų literatūros ažuolų — K. Donelaičio, D. Poškos, K. Binkio, B. Sruogos, seką F. Kiršos, J. Tysliavos, H. Radausko, J. Aisčio eilėraščių. Knygon idėta net po 13-15 pastarųjų poetų eilėraščių.

Yra taip pat po gerą pluoštą A. Nykos-Niliūno, K. Bradūno, J. Meko, H. Nagio, A. Macaus, Liūnės Sutemos, L. Lėto, J. Kėkšto, V. Bogutaitės, J. Blekaitio, žinoma, ir T. Venclovos eilėraščių. Amerikos platybėse sudarytojui pavyko atrasti, net Lietuvoje iki šiol nežinotą, berods, naujosios emigrantų kartos jauną, 1960 m. JAV, išleistas Vokietijoje paskutiniomis lietuvių poetą M. A. Pakštą, idėti ir išversti jo eilėraščių angliškų pavadinimų „The last one“.

Kad V. Bakaitis vertina eg-

zodo literatūrą, galima spręsti ir iš šių jo įžanginio straipsnio eilučių: „Vis dėlto tikrieji autentiško atsinaujinimo ženklai jau nuo seno sklido iš Vakarų diasporos ir jos nevaržomai besireiškiančios intelektualinės bendruomenės. Gal būtent dėl tiesioginio nutolimo, pirmo tremties, egzodo poetams, priklausantiems pokario kartai, pavyko pateikti Lietuvą kaip gyvybingą šamonės būseną“.

V. Sventickas pareiškė, kad V. Bakaičio sudaryta ir į anglų kalbą išversta, lietuvių poezijos knyga *Gyvas atodūsis — Breathing Free* padės mūsų literatūrą plačiau paskleisti pasaulyje, sudominti gal ir Amerikos skaitytojus ir leidyklas. Ta proga Rašytojų klube užsimezgė pokalbis ne tik apie poezijos, bet ir visos lietuvių literatūros vertimus į pasaulio kalbas. Kultūrologas A. Samalavičius pasidžiaugė, kad pastaraisiais metais atsiranda vis daugiau užsienio leidyklų ir vertėjų, verčiančių ir leidžiančių lietuvių literatūrą. Jau po kelių mūsų poetų ir prozininkų knygas bei antologijas išleido Švedijos, Suomijos, Lenkijos, Vokietijos, net tos pačios JAV leidyklos. Ne-

seniai Vokietijoje įvykusioje tarptautinėje knygų mugėje buvo pristatytos vertėjo K. Berthel išverstos ir Šiaurės Vestfalijos leidyklos „Atha-Verlag“ šiemet išleistos net trys knygos — R. Gavelio romanas, T. Četrausko humoriskų rinkinys ir filosofo A. Šliogerio veikalas. Rašytojų sąjungos Tarptautinių ryšių direktorius E. Ališanka paragino atsilkratyti nuomonių, esą mūsų mažos tautos literatūra neįdomi nei užsienio leidykloms nei vertėjams, nei skaitytojams. Anaipol! Buvo greitai išpirtos ir antros laidos susilaukė Švedijoje išleista mūsų poezijos antologija, S. Gedos poezijos knyga. Mūsų proza dėmesio susilaukia ir Lenkijoje. Deja, mūsų rašytojų knygų į pasaulio kalbas išvertiama ir išleidžiama keletą kartų mažiau negu estų. Jei estai anglų kalba leidžia ir sumaniai platina jų literatūrą, vedėjus ir leidyklas reklamuojantį periodinį leidinį, tai mes neprisiruošiamie nei užsienio šalių ambasados, nei leidykloms, vertėjams, bibliotekoms parengti net paprasčiausio lapelio. Pokalbįje dalyvavusi Kultūros ministro pavaduotoja I. Marčiulionytė sakė, kad būtina sudaryti ir svetūr išgarsinti bent 50 mūsų literatūros aukso fondo knygų. Viešosios įstaigos „Lietuviškos knygos“ direktorė A. Jonikaitė sakė, kad rengiantis ateinančių metų Frankfurto tarptautinei knygų mugėi, kurioje pagrindinis dėmesys bus skirtas Lietuvai ir jos knygoms, gruodžio mėnesyje Berlyne organizuojamas vertėjų iš lietuvių į vokiečių kalbą bei Vokietijos leidybų seminaras, kurio tikslas — padėti užmegzti ryšius ir sujungti šias dvi grandis lietuvių rašytojų knygoms verstis ir leisti.

Norintems įsigyti knygą *Gyvas atodūsis — Breathing Free* galima nusiųsti čekį Rašytojų sąjungos leidyklai (Vilnius, K. Sirvydo 6, el. paštas: rsleidykla@is.lt). Knygos kainą — 20 Lt ir persiuntimo išlaidas.

Algimantas A. Naujokaitis

Mažosios Lietuvos dainų rinkinys

Lietuvių dainomis susidomėjęs vokiečių pramoko lietuviškai ir išvertė jas į vokiečių kalbą, o dabar jo dainų rinkinys išspausdintas lietuvių kalba.

Lietuvos muzikos akademijos išleista knyga — Christianas Bartscho *Dainų balsai* parengė (jau mirusi) prof. Jadvyga Čiurlionytė ir jos darbą praplešiusios etnomuzikologė Laima Burkskaitienė ir lituanistė tautosakininkė Vida Daniliauskienė.

Kas buvo Christianas Bartschas ir kodėl daugiau kaip prieš šimtą metų parengtas jo dainų rinkinys susilaukė mūsų amžiaus žmonių dėmesio? Apie autoriaus gyvenimą žinoma nedaug. Manoma, kad jis buvo vokiečių pedagogas, gyvendamas tarp Mažosios Lietuvos žmonių, jis pramoko lietuviškai ir susidomėjo lietuvių tautosaka.

Christianas Bartschas, dar vadintas Kristijonu Bartčiu, gimė 1832 m. ir gyveno iki 1890 m. Pirmą kartą dvitomis jo surinktų dainų rinkinys išleistas Vokietijoje paskutiniaisiais autoriaus gyvenimo metais. Siekdamas pristatyti lietuvių liaudies dainas vokiečių skaitytojui, Ch. Bartschas jas išvertė į vokiečių

kalbą, tik po melodiją palikdamas pirmąjį posmą lietuviškai. Knygoje buvo paskelbtos jo paties Rytų Prūsijoje užrašytos dainos, ir dainos, perspausdintos iš kitų devynioliktojo amžiaus vidurio tautosakos publikacijų.

Šiuo didžiausiu Mažosios Lietuvos lietuviškų dainų su melodijomis rinkiniu profesorė Jadvyga Čiurlionytė susidomėjo prieš kelis dešimtmečius ir pradėjo rengti naują leidimą su lietuviškais tekstais. Tam reikėjo daug pastangų, nes Ch. Bartscho rankraščiai dingę Antrojo pasaulinio karo audros. Dainų tekstų teko ieškoti senuose vokiečių leidiniuose, Lietuvos rankraštynuose. Surasti artimi šiuo dainų variantai perredaguoti pagal šiuolaikinę metodiką.

Rinkinio *Dainų balsai* sudarytojų siekis — atgaivinti Mažosios Lietuvos dainas. Dalį jų jau dainuoja folkloriniai ansambliai, rengiami kompaktiniai diskai.

Vida Daniliauskienė